

ZBIGNIEW DROZDOWSKI

ANTROPOLOGIA SPORTOWA W POLSCE

Samodzielne studia wychowania fizycznego pojawiają się na przełomie minionego i naszego wieku, aczkolwiek pewne ich formy i treści mają bardziej odległą historię. Początkowo polegały one głównie na przyswojeniu adeptom praktycznych umiejętności, wspomaganych tylko elementarnymi informacjami metodycznymi oraz o budowie i funkcjach ludzkiego organizmu. Rychło jednak ujawniła się potrzeba wsparcia praktyki wychowania fizycznego, a tym bardziej dynamicznie rozwijającego się sportu, gruntowną wiedzą o różnych właściwościach, funkcjach i zjawiskach ludzkiego organizmu, ludzkich zespołów, ujmując zarówno ich charakterystyki biologiczne, jak też społeczne. Szereg badaczy podkreśla, że wśród dyscyplin naukowych bodaj najwcześniej związanych z wychowaniem fizycznym znalazła się antropologia, a szczególnie jej metoda — antropometria. Zdaniem M. Godyckiego [1959] pierwszy wprowadził ją do nauczania wychowania fizycznego we Francji Demeny; miała ona za pomocą ścisłych pomiarów ludzkiego ciała służyć kontroli uprawianych ćwiczeń fizycznych, wskazując na wywoływane nimi zmiany somatyczne.

W Polsce antropologia jest związana z wychowaniem fizycznym w sposób ścisły od stworzenia akademickich studiów tej dyscypliny; pierwocin tych więzi upatrywać trzeba w środowisku poznańskim, gdzie akademickie nauczanie wychowania fizycznego wprowadzono w 1919 r. Twórca poznańskiego środowiska antropologicznego związanego z wychowaniem fizycznym, M. Godycki [1957], o procesie tym informuje następująco: „Jeżeli rozpatrzemy programy nauk o wychowaniu fizycznym od czasu powstania tego rodzaju nauczania, to spostrzeżemy, że antropologia, obok anatomii, znajduje poczesne miejsce w licznych programach. U nas wprowadził ją Piasecki w 1921 roku, kiedy to po raz pierwszy w Polsce wychowanie fizyczne znalazło reprezentację wśród innych katedr uniwersyteckich...” (s. 374). W stworzonym Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego zorganizowano laboratorium antropometryczno-fizjologiczne, prowadzone przez wybitnego fizjologa W. Missiurę, pod opieką nad problematyką antropologiczną twórcy poznańskiego środowiska antropologicznego — A. Wrzowska [Stojanowski 1929, Drozdowski Z. 1979d].

Okres międzywojenny polska antropologia, stosowana do wychowania fizycznego, zamyka istotnymi osiągnięciami. Wymienić wśród nich należy: stworzenie trzech ośrodków (Kraków, Poznań, Warszawa), opracowanie oryginalnego miernika sprawności fizycznej, uchwycenie skojarzenia typu antropologicznego i typu budowy ciała z różnymi formami sprawności fizycznej itp. Osiągnięcia te stworzyły przesłanki wyodrębnienia w antropologii jej oryginalnego działu, ukierunkowanego na potrzeby wychowania fizycznego i sportu, a stanowiącego jeden z istotnych elementów składowych ich teoretycznych podstaw.

Szczególny rozwój zastosowań antropologii do wychowania fizycznego i sportu w Polsce przypada na powojenne trzydziestolecie. Na taki stan rzeczy złożyło się stworzenie przez władze państwowe szczególnie dogodnych warunków rozwoju szkolnictwa (w tym także w zakresie wychowania fizycznego), silny rozwój powszechnego wychowania fizycznego, dynamiczny rozwój sportu. Nade wszystko jednak istotną rolę spełniały zmiany, jakie zaszły w społecznej roli kultury fizycznej.

POJĘCIE, CELE I ZADANIA KULTURY FIZYCZNEJ I ANTROPOLOGII

Pewna kontrowersyjność pojęcia kultury fizycznej skłania nas do przyjęcia za A. Wohlem, że jest to „...całokształt dorobku społecznego w dziedzinie pielęgnacji ciała, to jest całokształt systematycznie stosowanych środków natury sprawnościowej, wychowawczej, higienicznej i rozrywkowej, wpływających na rozwój fizyczny ludzi, rozwój ich aparatu ruchowego oraz przystosowanie tegoż aparatu do wszechstronnych potrzeb osobowości ludzkiej w danych warunkach życia codziennego...” [Drozdowski Z. 1980a]. Przy takim określeniu pod pojęciem kultury fizycznej rozumiemy: 1) wychowanie fizyczne powszechne wszystkich warstw i grup społecznych, ukierunkowane na rozwijanie i utrzymywanie wysokiego poziomu motorycznej sprawności osobniczej, 2) rekreację ruchową i turystykę, przyczyniające się do przyspieszenia procesu odnowy sił, produkcyjnych i twórczych zdolności i umiejętności człowieka, 3) rehabilitację ruchową współuczestniczącą w przywracaniu społeczeństwu w pełni sprawnych jego członków, których struktura bio społeczna uległa określonym uszkodzeniom, 4) sport, spełniający z jednej strony funkcję widowiska, z drugiej — badawczego laboratorium, w którym można sprawdzać zachowanie człowieka stawianego w warunkach skrajnych obciążeń, a także nowe metody i środki kształtowania ludzkiego organizmu.

Wobec zagrożeń, jakie niesie z sobą nowoczesna technika i zurbanizowana cywilizacja, kultura fizyczna nabiera istotnego znaczenia wśród czynników kształtujących biospołeczne struktury ludzkiej populacji. Możemy przyjąć, że w nowoczesnym społeczeństwie jest ona potężnym ze-

społem bodźców kształtujących biologiczną wartość ludności, usuwających ujemne skutki przyjętego stylu życia i pracy, przyczyniających się do przyspieszenia regeneracji sił i procesu rehabilitacji.

Takie rozumienie kultury fizycznej, jej części składowych oraz ich celów i zadań jest antropologii polskiej szczególnie bliskie. Przyjmujemy bowiem, że antropologia jest nauką badającą człowieka jako biologiczne podłoże zjawisk społecznych, a także biologiczne skutki tych zjawisk, przejawiające się w jego organizmie. Obserwujemy w ludzkim organizmie różnorodne tendencje rozwojowe — z jednej strony wyznaczone filogenetycznymi przemianami naszego gatunku, a z drugiej — bodźcami płynącymi z przyrodniczego i społecznego środowiska, w których bytujemy. Tendencje te nie zawsze są korzystne dla pełnej harmonii rozwoju i bytowania człowieka. Rejestracją i poznawaniem wielu z nich zajmuje się antropologia, a ich ewentualnym kształtowaniem, korygowaniem itp. — kultura fizyczna rozumiana w kształcie, jaki zarysowaliśmy jej wyżej. W przekonaniu naszym ona jedyna niesie naturalne środki oddziaływania na ludzki organizm, można je planowo i świadomie wykorzystywać do eliminowania wspomnianych, ujemnych skutków naszego stylu życia i pracy.

Przytoczone wyżej założenia formułujące cele i zadania kultury fizycznej oraz miejsce antropologii w jej teoretycznych podstawach w przyjętej postaci sprecyzowane zostały w toku I Kongresu Naukowego Kultury Fizycznej i Sportu (Poznań, listopad 1979), Sesji Wiosennej Polskiej Akademii Nauk — Oddział w Poznaniu (Poznań, kwiecień 1980 r.), a także plenarnego posiedzenia Komitetu Antropologii PAN (Poznań, czerwiec 1980 r.) [Drozdowski Z. 1973a, 1980a, b]. Są one jednak wynikiem wielu lat pracy, dyskusji i dążeń środowiska polskich antropologów, wśród których problemy kultury fizycznej, w kształcie zarysowanym wyżej, znajdowały zawsze żywe zainteresowanie. Jego wynikiem jest stworzenie oryginalnego środowiska naukowego, zespołów badawczych i jednostek organizacyjnych.

STAN ORGANIZACYJNY ANTROPOLOGII SPORTU

Wyżej podnosiliśmy, że antropologia stosowana w kulturze fizycznej rozwijała się równolegle z tworzeniem i doskonaleniem uczelni wychowania fizycznego. Obecnie ma swój organizacyjny status we wszystkich placówkach kształcenia kadr dla całego obszaru kultury fizycznej. Zakłady, pracownie, lub działy antropologii istnieją w Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, Krakowie, Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu, w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Gdańsku oraz w filiach akademii — w Białej Podlaskiej i Gorzowie Wlkp. Skupiają one 19% ogółu czynnych zawodowo antropologów. W placówkach tych pra-

cuje 7 profesorów i docentów, 9 adiunktów i tyłuż asystentów oraz zespół pracowników naukowo-technicznych o antropologicznym wykształceniu [Krupiński 1979].

Placówki antropologiczne w uczelniach wychowania fizycznego mają własne, dostatecznie obszerne pomieszczenia, stosunkowo dobre wyposażenie w podstawowe instrumentarium antropometryczne oraz, w większości przypadków, możliwość tworzenia prototypowego instrumentarium dla celów badawczych. Dobrze jest także zaopatrzenie zakładowych bibliotek w antropologiczne i pokrewne prace oraz piśmiennictwo krajowe i zagraniczne.

Z zakładami antropologii uczelni wychowania fizycznego jest związana dydaktyka w zakresie problematyki antropologicznej, szeroko rozumianej biologii rozwoju i porównawczej człowieka. Antropologowie prowadzą nauczanie wymienionej problematyki, odpowiednio profilowanej, w zespołach przygotowujących nauczycieli wychowania fizycznego, trenerów, rehabilitantów oraz specjalistów rekreacji i turystyki. Włączenie problematyki antropologicznej do procesu doskonalenia kadr kultury fizycznej rozszerza zakres jej oddziaływania [Drozdowski Z. 1979a].

Znaczne zaangażowanie antropologów w proces dydaktyczny stwarza wprawdzie duże obciążenie, lecz z drugiej strony umożliwia dostęp do różnych środowisk poprzez zespoły współpracowników. Cechą charakterystyczną polskiego środowiska antropologicznego związanego z wychowaniem fizycznym i sportem jest przyciągnięcie do współpracy znacznych zespołów nauczycieli wychowania fizycznego, trenerów i instruktorów sportu oraz specjalistów rehabilitacji, zarówno ze środowisk akademickich, jak też klubów sportowych, szpitali, zespołów rehabilitacyjnych itp. znajdujących się często w ustronnych regionach kraju. Stwarza to szczególne możliwości docierania do unikalnych często materiałów antropologicznych, prowadzenia badań ciągłych bezpośrednio w warsztatach pracy trenerów i nauczycieli. Stąd też — mimo stosunkowo małej liczby zawodowo czynnych antropologów związanych bezpośrednio z problematyką kultury fizycznej — uzyskane wyniki są dość bogate, stanowiąc istotny wkład zarówno do ogólnej wiedzy antropologicznej, jak też teoretycznych podstaw kultury fizycznej.

GŁÓWNE KIERUNKI I WYNIKI ANTROPOLOGICZNYCH BADAŃ W WYCHOWANIU FIZYCZNYM I SPORCIE

Oceny aktualnego stanu badań antropologicznych, w tym także stosowanych do wychowania fizycznego i sportu, dokonano w toku II Kongresu Nauki Polskiej. Problematyka antropologii sportu znalazła wówczas następujące podsumowanie: „Polskie badania antropologiczne sto-

sowane do wychowania fizycznego i sportu są w pełni oryginalne. Pozwoliły one uchwycić proces zmian zachodzących w budowie ciała oraz jego podstawowych komponentach pod wpływem programowanego wysiłku, a także ustalić, że wynik sportowy (a co za tym idzie — wydolność organizmu) zależy w określonym stopniu od budowy ciała. Do szczególnych osiągnięć należy zaliczyć wyniki badań zespołu warszawskiego, kierowanego przez H. Milicer, a zmierzające do uchwycenia roli programowanych ćwiczeń fizycznych w kształtowaniu rozwoju fizycznego dzieci, a także prace metodologiczne, szczególnie z zakresu metod określania przeżyciowego komponentów ciała ludzkiego. Z ośrodkiem poznańskim wiążą się badania ukierunkowane na uchwycenie charakterystyk morfologicznych wybranych zespołów zawodników reprezentujących najwyższy poziom sportowy, a na tej podstawie ustalenie wzorców budowy sportowca; prace te, kojarzone z badaniami typologicznymi w zakresie sprawności fizycznej, zmierzają do ujęcia systemu biotypologii sportowej, a w końcowym etapie — na zasadzie przeniesienia uzyskanych wyników — do uchwycenia morfofunkcjonalnych przesłanek poradnictwa zawodowego. Oryginalnym osiągnięciem środowiska poznańskiego są także badania dotyczące biorytmiki organizmu ludzkiego, pozwalające wyznaczyć okresowe wahania wydolności. Cenne prace ośrodka krakowskiego i wrocławskiego zostały omówione przy okazji charakterystyk innych działów antropologii. Istotnym osiągnięciem antropologii stosowanej do wychowania fizycznego i sportu jest spopularyzowanie badań rozwoju fizycznego i sprawności fizycznej dzieci i młodzieży, co w sumie dostarcza cennych informacji o wartości biologicznej młodego pokolenia polskiego społeczeństwa”. [Drozdowski Z. 1973a: 199].

Główne kierunki poszukiwań badawczych prowadzonych w Polsce w zakresie antropologii stosowanej do wychowania fizycznego, sportu, rehabilitacji ruchowej, rekreacji i turystyki można sprowadzić do następujących.

1. Podjęto prace ukierunkowane na adaptowanie, bądź opracowywanie metod i technik badawczych dla specyficznych potrzeb problematyki właściwej kulturze fizycznej, a w szerokim zakresie korzystano w tym względzie z klasycznej antropometrii. Wymienić należy adaptowanie sposobów badania komponentów ludzkiego ciała (A. Skibińska, M. Witkowski, Zb. Drozdowski), jego gęstości (S. Drozdowski, W. Liszkowski, H. Piechaczek, M. Witkowski), woluminometrii ludzkiego ciała (W. Liszkowski), morfologicznych przejawów dymorfizmu płciowego (A. Skibińska, H. Bednarska). Podkreślić należy kompleks prac ukierunkowanych na ustalenie sposobów prognozowania wielkości, proporcji i ogólnej budowy ciała osobnika dorosłego, a także wieku rozwojowego przy zastosowaniu różnych kryteriów (H. Milicerowa, Z. Wyżnikiewicz i inni). Wdrożono także wykorzystanie różnych systemów typologicznych do

oceny budowy somatycznej przedstawicieli różnych dyscyplin i konkurencji sportowych; szczególnie przyciągały w tym względzie uwagę systemy Sheldona, Wankego, zmodyfikowany system Kretschmera itp. Wymienione i inne techniki badania ciała ludzkiego były upowszechnione przez opracowanie specjalistycznych podręczników, ukierunkowanych na potrzeby różnych grup odbiorców zainteresowanych zastosowaniami antropologii w problemach kultury fizycznej [Charzewski i in. 1980, Ćwirko-Godycki i Drozdowski 1977, Drozdowski S. 1980, Drozdowski Z. 1974, 1978].

2. Szczególne zainteresowanie badawcze przyciągała problematyka rozwoju fizycznego, kształtowania się somatotypu w okresie wzrastania organizmu. Badano także wpływ na proces osobniczego rozwoju kształtującego oddziaływania różnych form i stopnia intensywności aktywności ruchowej. Prace te prowadzono zarówno w zespołach populacyjnych, jak też w różnych klasach i szkołach sportowych, mając także na celu opracowanie morfologicznych kryteriów naboru i selekcji dzieci i młodzieży do różnych dyscyplin i konkurencji sportowych. Prace w tym zakresie prowadzone silnie wiązały się z podobnymi poszukiwaniami realizowanymi przez inne zespoły badawcze [Wolański, Pařízkova 1976].

3. Badano związki występujące między poziomem wykształcenia różnych cech somatycznych i motorycznych, czy też wynikami sportowymi, stwarzając tą drogą przesłanki prognozowania sportowego wyniku na podstawie znanych wielkości somatycznych. W parze z tymi pracami szły badania budowy ciała przedstawicieli różnych dyscyplin i konkurencji sportowych. W obu wymienionych kierunkach badawczych był zainteresowany szczególnie duży zespół badaczy, a wyniki ujęto syntetycznie w opracowaniach H. Milicerowej [1978] i Z. Drozdowskiego [1979c], a także A. Skibińskiej i A. Ziemińskiej [1975].

4. Zainteresowanie budziły także antropomorfologiczne badania części miękkich, szczególnie układu mięśniowego. Mimo że znaczenie tych prac, szczególnie dla potrzeb sportu, jest uznawane w całej rozciągłości, nie znalazły one dotąd obszerniejszego wyrazu, ani w publikacjach szczegółowych, ani — tym bardziej — w opracowaniach syntetycznych. Poszukiwania te koncentrowały się głównie wokół Zakładu Anatomii Funkcjonalnej AWF w Poznaniu [Kołaczkowski 1975].

5. Istotne znaczenie mają podejmowane w latach minionych, a ostatnio szczególnie rozwijane, badania genetyczne uwarunkowań motoryczności. Szczególne znaczenie mają w tym względzie prace prowadzone w środowisku warszawskim (M. Skład), a ukierunkowane na wieloletnie ciągle badania bliźniąt. Rozwijano także w środowisku poznań-

skim badania skojarzeń poziomu wykształcenia cech motorycznych i różnych struktur ruchu ze zróżnicowaniem immunologicznym, dermatoglicznym, bruzd czerwieni wargowej, niezmiennych w ontogenezie proporcji ciała itp. Prace ukierunkowano na uchwycenie obiektywnych kryteriów selekcji osobników do różnych form aktywności ruchowej.

6. Z środowiskiem antropologicznym są związane od wielu lat — ostatnio szczególnie modne — badania biorytmicznej natury szeregu funkcji, cech i właściwości ludzkiego organizmu. Badano rytmy pracy i walki sportowej, rytmy okołodobowe, tygodniowe, okołomiesięczne, a także rytmy sezonowe i wieloletnie, ustalając rolę okresowej zmienności wydolności ludzkiego organizmu w kształtowaniu jego fizycznej sprawności. Prace te koncentrowały się szczególnie w środowisku poznańskim (Zb. Drozdowski, J. Nitka, M. Kwilecka), znajdując syntetyczne podsumowanie i ujęcia [Drozdowski S. 1980, Drozdowski Z. 1973b].

7. Wreszcie, charakteryzując główne kierunki poszukiwań badawczych prowadzonych w zakresie antropologii stosowanej do wychowania fizycznego, należy zwrócić uwagę na zjawisko z pracami tymi nierozłącznie związane. Jest nim systematyczne organizowanie konferencji naukowych, poświęconych podsumowaniu różnych etapów naukowego dociekania. Wymienić należy poznańskie sympozja poświęcone roli rytmów biologicznych w wychowaniu fizycznym i sporcie oraz konferencje ukierunkowane na problematykę morfologii sportowej, antropomorfologii części miękkich, a także konferencje podejmujące problematykę biologiczną klas i szkół sportowych itp. Publikowanie materiałów z tych konferencji istotnie przyczynia się do upowszechnienia problematyki antropologicznej w tworzeniu teoretycznych podstaw kultury fizycznej, niezależnie od istotnych zysków organizacyjnych i doskonalenia tą drogą zespołów badawczych.

Główne wyniki prowadzonych poszukiwań badawczych znalazły szczegółowe ujęcie w następujących opracowaniach zawierających również bibliograficzny opis prac:

H. Milicerowa, *Zastosowania badań antropologicznych w sporcie* [1970],

H. Milicerowa, *Budowa ciała jako kryterium selekcji sportowej* [1978],

Z. Drozdowski, *Antropologia sportowa. Morfologiczne podstawy wychowania fizycznego i sportu* [1979c],

Z. Drozdowski, *Rytm biologiczny w wychowaniu fizycznym i sporcie* [1973b].

Główne stwierdzenia prowadzonych badań można sprowadzić do następujących.

1) Pod wpływem intensywnego wysiłku fizycznego, mającego zarów-

no charakter sportowego treningu, jak też produkcyjnej pracy, zachodzą w cechach morfologicznych zmiany przystosowawcze, mające charakter hipertrofii roboczej.

2) Odpowiednio ukształtowane cechy morfologiczne mogą stanowić czynnik sprzyjający uprawianiu pewnych form ruchu, bądź też istotnie utrudniać je, przy czym zależności te mogą mieć charakter pośredni.

3) W procesie uprawiania ćwiczeń fizycznych, treningu sportowego, czy wykonywania czynności zawodowych, ukształtowuje się specyficzny typ budowy somatycznej i funkcjonalnej, czy wręcz biotyp, ujmowany jako typ sportowy, czy zawodowy, właściwy danej dyscyplinie sportu lub zawodowi.

4) Zróżnicowanie morfologiczne w zakresie cech dymorficznych jest jednym z elementów warunkujących sportowe czy zawodowe powodzenie.

5) Omawiane zjawiska i procesy mają charakter rytmiczny, a biorytm szeregu funkcji, sprawności motorycznej, czy wydolności jest dość silnie skojarzony z właściwościami biotypologicznymi ludzkiego organizmu.

6) Cechy somatyczne i biorytmiczne właściwości ludzkiego organizmu są elementami składowymi w procesie doboru i selekcji do różnych form jego motoryczności, zarówno przejawiających się w sporcie, jak też czynnościach zawodowych.

TENDENCJE ROZWOJU ANTROPOLOGII SPORTOWEJ

W świetle przytoczonych wyżej stwierdzeń zarysowuje się wyraźnie ścisły związek badań antropologicznych prowadzonych w zakresie wychowania fizycznego, sportu, rekreacji i rehabilitacji ruchowej z ergonomią. Od dawna bowiem zdawaliśmy sobie sprawę z analogii występujących między badaniem morfologicznych uwarunkowań różnych aktów ruchowych, występujących w ćwiczeniach sportowych oraz w czynnościach zawodowych, a także zmian zachodzących w biologicznych właściwościach organizmu pod wpływem ćwiczeń fizycznych, jak też różnych czynności wykonywanych w czasie pracy zawodowej. W przekonaniu naszym to rozszerzenie przyjmowanego dotąd pojęcia antropologii sportowej jest ściśle związane z przemianami zachodzącymi w całym obszarze kultury fizycznej, jej społecznych celów i zadań.

Jeszcze w ostatnim wydaniu naszego syntetycznego ujęcia morfologicznych podstaw wychowania fizycznego i sportu przyjmowaliśmy, że antropologia sportowa jest to „dział antropologii, który zajmuje się badaniami zmian strukturalnych, a także związanych z nimi zmian funkcjonalnych, jakie zachodzą w organizmie ludzkim w czasie i pod wpły-

wem systematycznie uprawianych ćwiczeń fizycznych i treningu sportowego, przy czym zmiany te prowadzą do ukształtowania określonego typu sportowego" [Drozdowski Z. 1979c: 18]. Zakładając konieczność pogłębionej dyskusji, jakiej należy dokonać zarówno w sprawie rozwijających się celów i zadań antropologii sportowej, jak też jej definicji, możemy przyjąć, że podstawowe przesłanki w tym względzie zostały już zgromadzone. Zastrzegając „etapowość” określonych definicji, w przekonaniu naszym mogliśmy przyjąć, że „antropologia sportowa jest działem antropologii, zajmującym się badaniami zmian morfofunkcjonalnych (a także biorytmicznego charakteru tego procesu), zachodzących w ludzkim organizmie w czasie i pod wpływem wykonywania (uprawiania) różnych form aktywności ruchowej, o różnym stopniu jej intensywności, a występujących zarówno w czasie ćwiczeń fizycznych i sportowego treningu, jak też czynności zawodowych; zmiany te prowadzą do ukształtowania określonego typu sportowego, czy zawodowego, będącego biologiczną odpowiedzią organizmu na stosowane bodźce ruchowe”.

Takie rozumienie roli i zadań antropologii w wychowaniu fizycznym i sporcie legło u podstaw ocen Komitetu Antropologii Polskiej Akademii Nauk, kiedy podejmował ocenę nauk antropologicznych w świetle realizacji przez nie uchwał II Kongresu Nauki Polskiej [*Nauki antropologiczne*... 1979]. Przyjęto wówczas w omawianym przez nas zakresie następujące ustalenia: „... W latach najbliższych przed antropologią sportową będą stawały następujące zadania: 1) badanie stanu rozwoju fizycznego i motorycznego populacji polskiej, z uwzględnieniem zmian zachodzących w badanych charakterystykach pod wpływem przemian środowiska w szerokim tego słowa znaczeniu, w tym także społecznego, 2) badanie morfo-funkcjonalnych uwarunkowań powodzenia w sporcie, w różnych dziedzinach pracy zawodowej oraz ustalanie odpowiednich przesłanek dla poradnictwa sportowego i zawodowego, 3) badanie (we współdziałaniu z innymi dyscyplinami) zmian morfo-funkcjonalnych zachodzących w organizmie ludzkim pod wpływem właściwego współczesnemu człowiekowi trybu i stylu życia oraz wskazywanie (we współdziałaniu ze specjalistami wychowania fizycznego) odpowiednich środków eliminujących skutki ujemne, lub zapobiegających im...” (s. 7-8). Zadania te należałoby uzupełnić o włączone do prac ekologicznych „... badania chronobiologiczne, ze szczególnym uwzględnieniem zaburzeń wywoływanych w naturalnej biorytmice organizmu ludzkiego przez różnorodne modyfikatory biotyczne, abiotyczne i społeczne...” (s. 7). Antropologię sportową interesowałyby głównie działania modyfikatorów społecznych.

Antropologia sportowa rozwijająca się w Polsce w ostatnich latach bardzo dynamicznie stworzyła znaczny blok informacji o biologii rozwoju człowieka, przyczyniając się w ten sposób do rozwoju ogólnej an-

tropologicznej problematyki. Tworząc ważny element składowy teoretycznych podstaw kultury fizycznej, czerpała także z tej domeny ludzkiej działalności inspirację dla własnego rozwoju. Konfrontując uzyskane przez ten dział antropologii wyniki z przedstawianymi przez inne kierunki antropologicznych poszukiwań, możemy przyjąć, że stanowią one ważną część tej polskiej naukowej dyscypliny. Rozwijane w zarysowanym wyżej kierunku przyczyniają się do dalszego poznawania biologii człowieka w całym jej bogactwie.

PISMIENICTWO

- Charzewski J., T. Łaska-Mierzejewska, H. Piechaczek, A. Ski-bińska, 1980, *Zarys antropologii dla studiujących wychowanie fizyczne*. Warszawa.
- Ćwirko-Godycki M., Z. Drozdowski, 1977, *Antropologia w zakresie studiów wychowania fizycznego*. Wyd. III. Warszawa—Poznań.
- Drozdowski S., 1980, *Rytm wybranych cech sprawności fizycznej w czasie czteroletnich studiów wychowania fizycznego*. Poznań.
- Drozdowski S., Z. Drozdowski, 1975, *Pomiar sprawności fizycznej specjalnej i ogólnej*. Poznań.
- Drozdowski Z., 1973a, *Stan i perspektywy rozwojowe nauk antropologicznych*. II Kongres Nauki Polskiej, sekcja XIII Nauk Biologicznych, 176-213. Warszawa.
- Drozdowski Z., 1973b, *Rytm biologiczny w wychowaniu fizycznym i sporcie*. Warszawa—Poznań.
- Drozdowski Z., 1974, *Wskazówki antropometryczne dla trenerów*. Poznań.
- Drozdowski Z., 1978, *Wskazówki do ćwiczeń antropometrycznych w zakresie studiów wychowania fizycznego*. Wyd. V. Poznań.
- Drozdowski Z., 1979a, *Antropologia w zakresie studiów wychowania fizycznego*. *Przegl. Antrop.*, 45, 192-204.
- Drozdowski Z., 1979b, *Tendencje rozwoju nauk o wychowaniu fizycznym i sporcie*. *Rocz. Nauk. AWF w Poznaniu*, 28, 3-21.
- Drozdowski Z., 1979c, *Antropologia sportowa. Morfologiczne podstawy wychowania fizycznego i sportu*. Wyd. II. Warszawa—Poznań.
- Drozdowski Z., 1979d, *Zakład Antropologii Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*. Poznań.
- Drozdowski Z., 1980a, *Kultura fizyczna i jej teoretyczne podstawy w kształtowaniu współczesnego społeczeństwa*. Poznań.
- Drozdowski Z., 1980b, *Miejsce antropologii w teoretycznych podstawach kultury fizycznej*. Protokół z posiedzenia Komitetu Antropologii PAN w dniu 20.6.1980 r.
- Godycki M., 1957, *Rzut oka na dzieje kształcenia w zakresie wychowania fizycznego w Poznaniu*. *Kronika WSWF w Poznaniu*, 1, 2-24. Poznań.
- Godycki M., 1959, *Antropologia w wychowaniu fizycznym*. [W:] 40 lat od Katedry WF UP do WSWF w Poznaniu, 373-381. Poznań.
- Kołaczkowski Z., 1975, *Antropomorfologia części miękkich. Główny kierunek badań w Zespole Anatomii Funkcjonalnej AWF w Poznaniu*. [W:] *Wkład poznawczy Anatomii Funkcjonalnej AWF w rozwój teoretycznych podstaw kultury fizycznej*, 129-143. Warszawa—Poznań.

- Krupiński T., 1979, *Stan zatrudnienia antropologów w Polsce*. Protokół posiedzenia Komitetu Antropologii PAN w dniu 12.6.1979 r.
- Milicerowa H., 1970, *Zastosowania badań antropologicznych w sporcie*. Sesja Naukowa 25-lecia Kultury Fizycznej w PRL, 3, 34 - 50. Warszawa.
- Milicerowa H., 1978, *Budowa somatyczna jako kryterium selekcji sportowej*. Wych. Fiz. i Sport, 22, 13 - 41.
- Nauki antropologiczne w świetle uchwał II Kongresu Nauki Polskiej — stan realizacji*. Warszawa 1979.
- Skibińska A., A. Ziemilska, 1975, *Udział budowy ciała w wyniku sportowym. Geneza i działalność problemu 105 (Efektywność treningu i walki sportowej oraz procesu odnowy)*, 2, 62 - 69. Warszawa.
- Stojanowski K., 1929, *Niektóre wyniki antropologiczne prac Laboratorium Antropometrii Stosowanej Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego*. Wych. Fiz. (Poznań), 12, 345 - 349.
- Wolański N., J. Pařízkova, 1976, *Sprawność fizyczna a rozwój człowieka*. Warszawa.

Zakład Antropologii Sportu AWF
Marchlewskiego 27/39, 61-871 Poznań

ANTHROPOLOGY OF SPORTS IN POLAND

by ZBIGNIEW DROZDOWSKI

The present paper describes beginnings and development of application of anthropology to various fields of physical culture (sports, physical education etc.). Main directions of research as well as most important results of investigations, teaching and organizational activities are presented. Aims of the present stage of development of anthropological sciences as applied to physical culture are formulated and definitions aims and tasks of the anthropology of sports given.